

یادداشت

فیلمساز صدر چ سینمای ایران

علیرضا زین‌دست

سالگردهای مکرر برای فیلمساز فقید تداوم دارد

سینمای ایران همچنان تھی از آموزه‌های علی حاتمی

سام بهشتی

پانزدهم آذر، سالروز درگذشت مردی است که سینمای ایران به او دین دارد... مردی که از او به عنوان شاعر سینمایی ایران یاد می‌کنند... مردی که تمام همکاری‌اش جز نیکی، چیزی از او نمی‌گویند. پانزدهم آذر، سالروز درگذشت علی حاتمی، مردی از جنس سینماست. نوشتن از علی حاتمی، کار دشواری است... نوشتن از کسی که نسل‌های زیادی با آثار او خاطر‌هاسازی و با پرسوناژهای فیلم‌هاش، همذات‌پنداری کرده‌اند، سخت دشوار است!

این کارگردان صاحب‌نام سینمای ایران در مرداد سال ۱۳۲۳ با به زمین گذاشت و در پانزدهم آذر ۱۳۷۵ چشم از جهان فرو بست و در طول سال‌های عمرش فیلم‌های بسیاری ساخت. از «بابا شمل» و «طوقی» گرفته تا «مادر» و «ستار خان» و...

سالیان سال است که از علی حاتمی به عنوان یک سینماگر مؤلف و نماد درام نویسی ملی در سینمای ایران یاد می‌شود و حتی به او شاعر سینمای ایران هم گفته می‌شود. هر سال همزمان با تولد و سالروز درگذشت این کارگردان فقید سینمای ایران از او یاد می‌کنیم، اما در عمل هیچ اقدامی برای حفظ آثار و تربیت فیلمسازانی همانند او نمی‌شود. حاتمی سینماگری بود که به مؤلفه‌های ایرانی در آثارش تأکید داشت. سنت و فرهنگ شاخصه اصلی آثار او در فیلم‌هایش بود. اما هیچ کدام از آموزه‌های این کارگردان تاکنون آن طور که باید و شاید به نسل‌های بعدی منتقل نشده است.

عزت‌الله انتظامی

من و پدرم باهم در «ستار خان»

عزت‌الله انتظامی، بازیگر پیشکسوت سینمای ایران - که این روزها در منزل مشغول استراحت است - در باره مرحوم علی حاتمی به خبرنگار صبا گفت: مرحوم حاتمی، جزو کارگردان‌های شاخص سینمای ایران بود که همیشه بر فن بیان هنرپیشه‌ها، تأکید می‌کرد و به این مسئله توجه ویژه‌ای داشت.

انتظامی ادامه داد: علی حاتمی، همیشه بر این مسئله تأکید داشت که بازیگر وقتی می‌خواهد دیالوگ را بیسان کند؛ باید گوهر و جوهر از دهان او بیرون بریزد. به عبارت دیگر، منظور حاتمی این بود که بازیگر باید بیان شیوا و رسا داشته باشد. سالیان سال است که این توصیه او را سرلوحه کارم قرار داده‌ام و هنوز بعد از گذشت سال‌ها به آن عمل می‌کنم.

آقای بازیگر سینمای ایران یادآور شد: من فیلم‌های زیادی را با حاتمی کار کردم و نقش‌های زیادی را برای او بازی کردم. یکی از بهترین فیلم‌هایی که با او کار کردم، «حاجی واشنگتن» بود. فیلمی که به شدت خودم آن را دوست داشتم و از کار کردن با زنده‌یاد حاتمی در این پروژه سینمایی لذت بردم.

او در خصوص بازی‌اش در فیلم «ستار خان» که کارگردانی مرحوم حاتمی گفت: «ستار خان» فیلم خوبی بود که در این فیلم من با پدرم هم‌بازی شدم. قدرت‌الله انتظامی که نامش در تیتراژ این فیلم آمده، پدر من بود. «ستار خان» یک فیلم جنگی تمام عیار بود که در آن سال‌ها، از تش بخشی از هزینه‌هایش را تأمین کرد تا این فیلم ساخته شود. چون در آن سال‌ها، کسی در این بحث‌ها ورود نمی‌کرد و مرحوم حاتمی، جزو نخستین کارگردان‌هایی بود که به سرعت ساخت فیلم جنگی رفت. عزت‌الله انتظامی در پایان حرف‌هایش، عنوان کرد: همیشه به یاد او هستم و در خلوت خود، یاد خاطراتم با مرحوم علی حاتمی می‌افتم و برایش فاتحه می‌خوانم.

حسن حسندوست

علی حاتمی در کار شبیه هیچ‌کس نبود

حسن حسندوست درباره همکاری‌اش با علی حاتمی در فیلم «مادر» گفت: بعد از این که در آن سال‌ها، سریال «هزارستان» از تلویزیون پخش شد، علی حاتمی می‌خواست فیلمی را با موضوع نقش مادران کار کند. از همان زمان بود که من در جریان روند تولید این فیلم قرار گرفتم، او از من خواست که تدوین این فیلم را هم من انجام دهم.

حسندوست ادامه داد: فیلم‌سازی آغاز شد و از همان ابتدای مسیر، مرحوم حاتمی با وسواس خاص و تعهد منحصر به فردش، این فیلم را جلوی دوربین برد. بعد از آن هم، موفقیت ویژه‌ای برای این فیلم به وجود آمد که باعث شد، هنوز از این فیلم به عنوان یکی از شاهکارهای سینمای ایران یاد کنند. این تدوینگر سینمای ایران، شاخصه اصلی سینمای حاتمی را چنین عنوان کرد: علی حاتمی کارگردان شاخصی است که در کارش، شبیه هیچ‌کس نبود. در الگوهای داخلی و خارجی کارگردانی را همانند او نداریم و نخواستیم داشت. به عقیده من، شاخصه اصلی سینمای علی حاتمی این بود که برای ساخت فیلم از ادبیات و تئاتر بهره می‌گرفت و این دو هنر، نقش بسزایی در کارهای او دارند. علی حاتمی، کارگردانی بود که به جزئیات درون پلان، توجه ویژه‌ای داشت. تدوینگر سریال «هزارستان» یادآور شد: یکی دیگر از ویژگی‌های سینمای علی حاتمی این بود که دیالوگ در آثارش، نقش تعیین‌کننده‌ای داشت. او جزو کارگردان‌هایی بود که در فیلم‌هایش از صدای سرصحنه استفاده نمی‌کرد. او معتقد بود که برخی از دیالوگ‌هایی که می‌نویسد باید با صدای گویندگان مطرح در آن زمان، بیان شوند تا تأثیر گذاری داشته باشند. روحش شاد و یادش گرامی.

علی معلم

میراث علی حاتمی در اختیار نسل جدید قرار نگرفت

علی معلم، تهیه‌کننده سینما و سردبیر ماهنامه «دنیا تصویر» درباره کم‌کاری‌های شکل گرفته برای زنده نگه داشتن سینمای علی حاتمی در سال‌های اخیر به صفت گفت: علی حاتمی جزو فیلمسازان شاخص سینمای ایران است که در سالیان اخیر، یک سینمای بومی را پدید آورد. اما آن طور که شایسته او بود؛ میراثش حمایت نشد.

او گفت: این نشست‌های تخصصی که برای یادواره علی حاتمی برگزار می‌کنند؛ بیشتر جنبه نمایشی دارد تا برگزاری کنندگان آن‌ها، خودی نشان دهند. این نشست‌ها بر پایه علم و پژوهش و مطالعه کاربردی شکل نمی‌گیرد. حداقل سهمی که علی حاتمی در سینمای ایران می‌توانست داشته باشد، این بود که بعد از مرگش برای آموزش‌های ساخته شده و تألیفات و میراث او را در اختیار نسل جدیدی که می‌خواهند در این حوزه تحصیل کنند، بگذارند تا آن‌ها بتوانند با مؤلفه‌ها و شاخصه‌های سینمای این کارگردان صاحب‌بام سینمای ایران آشنا شوند.

معلم در تکمیل حرف‌هایش یادآور شد: متولیان فرهنگی و نهادهای دولتی، علاقه‌ای به این کارها ندارند. شهرک سینمایی‌ای که علی حاتمی با سختی‌های فراوان آن را ساخت، امروز به نام دیگری از آن یاد می‌کنند؛ از علی حاتمی، یک نام باقی مانده است که آن هم اگر بچه‌های مطبوعات نبودند تا نام این کارگردان فقید را زنده نگه دارند، معلوم نمی‌شد که چه پیش می‌آمد. مسئولان فرهنگی، هیچ علاقه‌ای به این کارها ندارند. به طور کلی به دنبال یک اتفاق هستیم تا بلافاصله به آن واکنش نشان دهیم.

سال‌ها زمان نیاز است تا اصال علی حاتمی در عرصه کارگردانی با خسرو و شکیبایی در عرصه بازیگری متولد شود، اما می‌توان یا به کارگیری میراث گران‌بها و مندهایی که این هنرمندان از خود باقی گذاشتند این فاصله‌ها را کمتر کرد. مرحوم حاتمی، خالق شهرک سینمایی بود که هنوز و بعد از گذشت سالیان متوالی برای ثبت و ضبط برخی از سنخ‌های تاریخی از همان شهرکی که به همت او و هم‌راهانش راه افتاد پیرامون می‌گیرد.

یادیندی به سبست و فرهنگ و ایرانی، به کارگیری دیالوگ‌های مبتنی بر ادبیات کهن، به کارگیری جزئیات در نماها، دقت و وسواس خاص در کارگردانی، ترویج زندگی ایرانی در مقابل فرهنگ غربی؛ زنده بودن روح ادبیات بر پرده سینما و... از ویژگی‌ها و شاخصه‌های اصلی سینمای مرحوم علی حاتمی است. از سال ۱۳۷۵ تاکنون هنوز نتوانستیم مدرسه فیلمسازی یا بنیاد سینمایی یا نام علی حاتمی راه‌اندازی کنیم که در آنجا متدها و الگوهای روایی در سینما و آموزه‌های این کارگردان را به جوان‌هایی که در ابتدای این مسیر قرار گرفته‌اند، بیاموزیم تا در سال‌های آینده شاهد ساخت فیلم‌هایی با مضمون فرهنگی ایرانی باشیم. فیلمسازان جوانی که این روزها یا در عرصه فیلمسازی می‌گذارند، در آثار خود از الگوهای غربی وام می‌گیرند. کمتر به فکر استفاده از کهن الگوهای ایرانی در فیلم‌هایشان هستند، شاید بتوان به آن‌ها حق داد که ساخت فیلمی همانند «ستار خان»، در سینمای ایران کار دشواری باشد. اما تا کی باید فیلم‌هایی آبار نمائی را جایگزین فیلم‌های سخت کرد. در آن سال‌ها کارگردانی همانند مرحوم حاتمی هم این امکان را داشتند که به سرعت ساخت فیلم‌هایی همانند «مادر»، «قلندر»، «خواستگار» و شاهکاری همانند «هزارستان» نبوند و فیلم‌هایی ساده‌تری را برای تولید انتخاب کنند. اما مسیر سخت و دشوار تر را انتخاب کردند تا هنوز که هنوز است بعد از گذشت هجده سال از درگذشت مرحوم علی حاتمی، نام او همانند نگین انگشتری در میان خانواده سینمای ایران بی‌خوشد و همه از او به او نیکی یاد می‌کنند. صد حرف که دست روزگار به این کارگردان صاحب نام سینمای ایران فرست نداد تا زندگی جهان پهلوان تختی را تا زبان شاعرانه خود به تصویر بکشد، روحش شاد و یادش گرامی.

احترام السادات برومند

دوستی از سال ۱۳۴۵ با خانواده حاتمی

احترام السادات برومند، همسر داوود رشیدی، هم درباره مرحوم حاتمی چنین گفت: ما از سال ۱۳۴۵ با خانواده مرحوم حاتمی در ارتباط بودیم و سالیان زیادی این دوستی تداوم داشت که تمامی آن لحظه‌ها برای ما خاطره است.

برومند اضافه کرد: تمام آثار علی حاتمی، دارای ویژگی‌های حائز اهمیتی است، اما من در میان فیلم‌های او، فیلم «سوته‌دلان» را بیشتر از آثار دیگر این کارگردان فقید سینمای ایران دوست دارم.

دیدگاه

نقش من در «شیار ۱۴۳» مصداق عینی دارد

جواد عزتی بازیگر سینما، تلویزیون و تئاتر که در فیلم «شیار ۱۴۳» حضور دارد، درباره این فیلم گفت: فارغ از فیلمنامه خانم آبیلا نقش من در این فیلم کاملاً مصداق عینی داشته است و از سال‌ها پیش آن را تجربه کرده بودم. او می‌گوید که نزدیک به ۱۰ سال پیش کاراکتری که در فیلم بازی کرده‌ام نزدیک دیده‌های نزدیک به مرز رفته بودم، از نزدیک دیدم.

این بازیگر ضمن بیان این نکته که ماجرای خواب دیدن در فیلمنامه «شیار ۱۴۳» از ابتدا وجود داشته، اظهار داشت، معمولاً بازیگر باید اندوخته‌ای با خود داشته باشد تا به کاراکتری که آن را بازی می‌کند کم یا اضافه کند و من هم طبیعتاً اندوخته‌هایی را برای بختنه شدن نقش به همراه داشتم ضمن این که خاطره آن سرباز در طول فیلم همراه من بود. بازیگر فیلم «کلاسیکف» اظهار داشت: تاکنون تمام بازی‌های من ترکیبی از اندوخته‌هایم با اندوخته‌های نویسنده و کارگردان بوده است، چرا که من بازیگر هستم و نه یک اپراتور که فقط یک متنی را بخواند و اجرا کند. من باید قدرت پرداخت یک نقش را داشته باشم.

دیالوگ‌باز

«چیزهایی هست که نمی‌دانی»

اولین فیلم فردین صاحب زمانی به عنوان «چیزهایی هست که نمی‌دانی» در سال ۸۹ ساخته شد و لیلا حاتمی، علی مصفا و مهتاب کرامتی، برش‌هایی به صورت ایپزودوار از زندگی یک راننده تاکسی به نام علی را به تصویر کشیدند. سیما: بچه‌ها هنوز می‌آیند پیش دنیس؟ علی: فقط محمود.

سیما: جی می‌گفت؟ الو... نفقتمت مرو آنجا که آشنانم؟ حتماً باید به روز فرخ بزم کافه دنیس، محمود بیینه... عاشق این جور جوونوهاست... علی: خواستی بری بگو مام بیایم.

سیما: که چی بشه؟ اعلی! بگو به کیس خیلی عجیب‌غریبه.

سیما: خیلیم خوب حالا اعلی! بالاخره ما هم واسه خودمون به کیسی هستیم دیگه.

سیما: تو رو که هر کی بیینه می‌فهمه چته! به روز قرار بود جهانو زیر و رو کنی، حالا رفتی تو غارت، از اونجا فقط نگاه می‌کنی، می‌تونستی نگاه نمی‌کردی. روت می‌شد به کاغذ می‌ذاشتی اینجا می‌نوشتی به من مربوط نیست لطفاً ما من کاری نداشته باشید.

عکس‌نوشته

«بیگانه» آخرین اثر بهرام توکلی

بازی میهنز افشار در روزهای اول اکران عمومی در سینماهای آزاد با استقبال مردم روبه‌رو شده است. فیلمساز جوانی که با نگاه مستقل سینماییش توانسته طرفدارانی را برای خودش دست و پا کند.

علیرضا زین‌دست

۱۳۹۲/۱۵ آذر